

УДК 378.147(372.893+372.83)

І. П. ЄРМАКОВА

м. Миколаїв

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬСТВОНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН ДО ВИКОРИСТАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті на основі аналізу вітчизняних досліджень обґрунтовується сутність поняття «підготовка майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін до використання дослідницької технології у навчально-виховному процесі школи».

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін.

Постановка проблеми. Необхідною умовою модернізації системи освіти України є підвищення професійної компетентності вчителя. Цілі та завдання, зміст освіти і способи навчання та виховання, задекларовані у державних документах, визначають ті вимоги, які висуваються до педагогічної діяльності та особистості педагога. Сучасний учень повинен навчатися у висококваліфікованого вчителя, який орієнтований на результат навчальної діяльності – розвиток особистості школяра.

Трансформація змісту і форм підготовки майбутнього вчителя у ВНЗ актуалізується зміною підходів до основних функцій, які повинен реалізовувати вчитель у своїй професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми професійної підготовки майбутнього педагога знайшли своє відображення у вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях.

Одна з перших спроб систематизації основних підходів до визначення особливостей підготовки педагога до організації навчання різних шкільних предметів на основі технологічного підходу була зроблена авторами посібника «Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій» (за редакцією І. Зязюна та О. Пехоти, Київ, 2003) [7]. У посібнику розглянуто теоретико-методологічні основи підготовки майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій, визначено компонентний склад готовності до означеного виду діяльності. В узагальненому вигляді визначено особливості процесу формування відповідної готовності залежно від спеціальності: для вчителів початкових класів, української мови та літерату-

ри, фізики, інформатики, іноземних мов, класних керівників [7].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття посилилась увага вітчизняних дослідників до проблеми підготовки майбутнього вчителя з питань застосування різноманітних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі школи: освітніх – під час вивчення фізики (І. Манькусь), інноваційних – у дошкільних закладах освіти (Л. Машкіна), особистісно орієнтованих – на уроках іноземної мови (А. Береснев) та інформатики (О. Усата), дидактичних – у початковій школі (О. Мірошніченко), інтерактивних – у початкових класах (Н. Павленко), проектною – під час вивчення гуманітарних дисциплін (Н. Самойленко) та у ході організації позаурочної роботи в основній школі (Л. Кондратова) і т. д.

Однак, незважаючи на значні напрацювання вітчизняної педагогічної науки у сфері професійної підготовки майбутнього вчителя суспільствознавчої галузі, підготовка майбутнього педагога до використання дослідницької технології у ході викладання суспільствознавчих дисциплін не стала об'єктом окремої уваги.

Постановка проблеми. Виходячи з актуальності оновлення цілей, змісту та організаційних форм педагогічної освіти і ступеня дослідженості даного питання, метою статті є обґрунтування змісту поняття «підготовка майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін до використання дослідницької технології у навчально-виховному процесі школи».

Виклад основного матеріалу. З кінця ХХ – початку ХХІ століття спостерігається зростання обсягу досліджень, присвячених вивченню процесу підготовки майбутнього вчителя іс-

торії та суспільствознавчих дисциплін у ВНЗ. С. Нікітчина однією із перших у вітчизняній науці звернула увагу на дослідження питання трансформації професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя історії протягом 1917–1991 років [5]. Автором визначено і обґрунтовано періодизацію розвитку даного феномену, розкрито основні тенденції і реальні досягнення у розвитку змісту, форм і методів професійно-педагогічної підготовки вчителів історії в Україні [5].

Дослідження С. Нікітчиної стало основою для подальших наукових пошуків у сфері професійної підготовки вчителя-історика у ВНЗ. Своєрідним доповненням є результати дослідницької роботи В. Прокопчук, у якій здійснено аналіз методичної освіти студентів-майбутніх вчителів суспільних дисциплін, як складової професійної підготовки протягом 1945–1991 років. Історико-педагогічні аспекти практичної підготовки майбутнього вчителя історії висвітлені у дослідженні А. Булди. Дослідженню процесу підготовки майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання присвячено дисертацію А. Старевої. Вивченню особливостей підготовки педагога до викладання суспільствознавчих дисциплін у загальноосвітній школі присвячено дисертацію Т. Бакки.

Вітчизняні дослідники (І. Гавриш, О. Іваницький, С. Мартиненко, Л. Морська, О. Пехота, О. Савченко, О. Семенов, С. Сисоєва, І. Соколова, Л. Хомич, М. Чобітько та ін.) визначають підготовку вчителя як систему змістовно-педагогічних та організаційних заходів, спрямованих на формування особистості майбутнього педагога.

О. Пехота розглядає професійно-педагогічну підготовку вчителя як освітню систему, що включає в себе три освітні підсистеми: теоретичну, дослідницьку і практичну та припускає поступальність в меті, змісті, методах і формах на всіх її ступенях, як основи підготовки до неперервного професійного розвитку [6, с. 125, 134].

Узагальнюючи західноєвропейський досвід, Л. Пуховська розглядає професійну підготовку вчителя як самостійний феномен зі своїми специфічними характеристиками й особливостями, що базується на певній системі цінностей, які визначає суспільство [9, с. 8].

На основі вивчення досвіду університетів Канади, Н. Мукан визначає систему професійної підготовки майбутнього вчителя як багатогранний феномен, що передбачає розвиток основних професійних знань, необхідних вчителю-початківцю, встановлення мінімальних меж компетентності на етапі завершення педагогічної підготовки, а також реалізацію відповідної системи оволодіння компетентністю [4, с. 5].

У свою чергу, Л. Морська вважає, що підготовка майбутнього вчителя сучасної школи повинна базуватися на наступних положеннях:

- професійна підготовка вчителя повинна бути системною, враховувати цілісність усіх тенденцій розвитку сучасної освіти;
- базовими для реалізації професійних завдань повинні бути професійні та життєві компетенції вчителя з метою його підготовки до успішної професійної діяльності, здатності до постійного професійного розвитку та удосконалення і позбавлення його необхідності отримувати додаткову освіту у формальних чи неформальних навчальних закладах для підтримки належного рівня професіоналізму;
- у процесі професійної підготовки майбутні вчителі повинні усвідомлювати цінність здобуття ними відповідного рівня професіоналізму в особистісному та суспільно-глобальному аспектах;
- підготовка майбутніх учителів до здійснення професійної діяльності повинна базуватися як на вихідних ідеях технологізації навчального процесу, так і на основі професійно необхідних компетенцій для здійснення педагогічної діяльності в умовах інформатизаційних та глобалізаційних тенденцій сучасного суспільства й освіти зокрема [3, с. 103–104].

О. Усата підготовку вчителя інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання розглядає як процес поглибленого оволодіння студентами науковими основами та технологіями особистісно орієнтованого навчання, формування умінь і спеціальних практичних навичок, зорієнтованих на становлення особистості учня, самоактуалізацію й саморозвиток, суб'єкт-суб'єктну взаємодію, розвиток індивідуальних психологічних та моральних якостей, важливих для роботи в особистісно розвивальному освітньому середовищі [11, с. 7].

У найбільш широкому сенсі визначає дефініцію С. Нікітчина, яка розглядає професійно-педагогічну підготовку вчителя історії як систему певних конкретно-педагогічних компо-

ментів: соціально-економічних, загальнокультурних, спеціальних, педагогічних, психологічних та методичних, діяльності державних, громадських організацій з керівництва цією сферою [5, с. 5]. У цій системі дослідниця виділяє загальну (є складовою частиною загальнопедагогічної підготовки), особливу (має свою специфіку, що визначається особливостями та закономірностями професійно-педагогічної спрямованості навчального процесу, що має свій зміст, форми та методи) та одиничну (залежність від особистісних рис вчителя, формування психологічних і моральних якостей, важливих для визначення характеру, мети і завдань педагогічної діяльності, дослідження змісту, форм і методів, посилення спрямованості професійно-педагогічної підготовки педагогів-істориків з високим рівнем загальних і педагогічних знань, інтелектуальних можливостей, здатності до самовиховання та самоконтролю) характеристики, що становлять органічну єдність [5, с. 5–6].

Схожим є трактування, запропоноване у дослідженні Т. Демиденко, яка, аналізуючи підготовку майбутнього вчителя трудового навчання до інноваційної діяльності, визначає її як процес орієнтований на формування особистості вчителя, у структурі якої можна виділити наступні компоненти: розуміння цілей та змісту такого виду професійної діяльності; володіння операційною структурою її здійснення за рахунок інтеграції загальнонаукових, присохлого-педагогічних, фахових і методичних знань, умінь і навичок [1, с. 13–14].

О. Семенов визначає професійну підготовку майбутніх вчителів як цілеспрямовану діяльність, що представляє єдність змісту, структури, мети навчання і виховання, сукупність психологічних і моральних якостей особистості, знань, умінь, навичок, фахових та педагогічних здібностей, набуття яких дає можливість формувати позитивну мотивацію студентів до педагогічної діяльності, сприяє оволодінню ними необхідним обсягом загальнокультурних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, дозволяє викладати відповідні предмети й виконувати пошуково-дослідну і виховну роботу [10, с. 52].

Серед керівних засад, на яких ґрунтується професійна підготовка, О. Семенов називає принципи неперервності, фундаменталізації,

педагогізації, гуманізації, гармонізації, варіативності, інтегративності, бінарності, технологічності, модульності, активізації самостійної творчої роботи студентів, співробітництва, врахування особистих інтересів і різних рівнів підготовленості студентів, особистісно-орієнтований, особистісно-діяльнісний, компетентнісний [10, с. 56].

Висновки дослідження і перспективи подальших розробок. Аналіз різних підходів та особливостей досліджуваного явища дають підстави сформулювати наступне визначення: професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін до використання дослідницької технології у навчально-виховному процесі школи – це цілеспрямований, системний і чітко структурований процес, що має на меті розвиток професійно-важливих якостей особистості, засвоєння майбутнім педагогом спеціальних загальнопедагогічних і методичних знань, вироблення відповідних умінь і навичок, набуття досвіду професійної та дослідницької діяльності з метою формування готовності до технологізації навчально-виховного процесу школи на основі дослідницького підходу в освіті.

Список використаних джерел

1. Демиденко Т. М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. М. Демиденко. — Луганськ, 2004. — 20 с.
2. Демиденко Т. М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. М. Демиденко. — Луганськ, 2004. — 20 с.
3. Морська Л. І. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності : дис...д-ра пед. наук : 13.00.04; 13.00.02 / Морська Лілія Іванівна. — Т., 2008. — 563 с.
4. Мукан Н. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. В. Мукан. — К., 2005. — 23 с.
5. Нікітчина С. О. Становлення і розвиток системи професійно-педагогічної підготовки вчителів історії в Україні (1917–1991 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13. 00. 01 «Загальна педагогіка і історія педагогіки» / С. О. Нікітчина. — К., 1998. — 38 с.
6. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Пехота Елена Николаевна. — К., 1997. — 441с.

7. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старєва, К. Ф. Нор, В. І. Шуляр, І. М. Михайлицька, І. В. Манькусь, Т. В. Тихонова, О. Є. Олексюк, О. І. Балицький; [за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти]. — К. : Видавництво А. С. К., 2003. — 240 с.
8. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія [за ред. О. А. Дубасенюк]. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. — 564 с.
9. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності : монографія /Л. П. Пуховська. — К. : Вища школа, 1997. — 179 с.
10. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : дис ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Семенов Олена Миколаївна. — К., 2006. — 625 с.
11. Усата О. Ю. Підготовка майбутніх учителів інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Ю. Усата. — Житомир, 2009. — 20 с.

І. Р. ЕРМАКОВА
Mykolaiv

TRAINING OF THE FUTURE TEACHERS OF SOCIAL SCIENCE DISCIPLINES TO THE USE OF RESEARCH TECHNOLOGIES AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

In article on the basis of analysis of national research proves the essence of the concept of training of the future teachers of social science disciplines to the use of research technologies in the educational process of schools.

Keywords: training of the future teachers of social science disciplines.

И. П. ЕРМАКОВА
г. Николаев

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ОБЩЕСТВОВЕДЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье на основе анализа отечественных исследований обосновывается сущность понятия подготовка будущего учителя обществоведческих дисциплин к использованию исследовательской технологии в учебно-воспитательном процессе школы.

Ключевые слова: подготовка будущего учителя обществоведческих дисциплин.

Стаття надійшла до редколегії 18.03.14

УДК 371.135

Н. В. ІВАНЕЦЬ
м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розкрито значення поняття «мультикультурна освіта», викладено основні характеристики мультикультурної компетентності сучасного вчителя, які сприятимуть формуванню мультикультурної поведінки у школярів під час навчально – виховного процесу.

Ключові слова: мультикультурність, мультикультурна компетентність, мультикультурна особистість, мультикультурна освіта, мультикультурне виховання, мультикультурна поведінка.

Постановка проблеми. У сучасній педагогічній науці все більш гостро виявляються протиріччя між розробками у вітчизняній науці окремих аспектів мультикультурної освіти і відсутністю її системного теоретичного і методологічного обґрунтування; теоретичними підходами вітчизняних вчених до визначення окремих категорій мультикультурної освіти і відсутністю їх концептуального узагальнення для визначення понятійного апа-

рату даної галузі і, перш за все, самої категорії «мультикультурна освіта».

Одним з найважливіших завдань вищої педагогічної школи є підготовка майбутніх учителів до реалізації ідей мультикультурної освіти в навчально – виховному процесі загальноосвітньої школи. На наш погляд, його виконання передбачає формування мультикультурної компетентності сучасного вчителя, під якою розуміють сукупність певних